

Mitjorn-gran 11 Jené de 1913

Ayn segon Núm. 15

LLUM

NOVA

Quinzenari independent.

Portaveu de la Secció MINERVA de L' UNIO DE MITJORN - GRAN.

REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ

Plasseta, 1.
Mitjorn.—San Cristófol.

SUSCRIPCIÓ

A Espanya cada trimestre 0'30 pta.
A fora id. id. 0'60 "

Núm. salt 5.

Mirada endevant

En el nombre passat que era el darrer del any 1912 vam escriure un articlet *Mirant enderrera* que venia a ser un *balans* de l'estat del nostre periódic.

Vam dir que LLUM-NOVA tenia una eczuberancia de vida que abans no preveham, Atés assó vam pensar de transformarla forjant el projecte de que surtis cada setmana, en lloc de ser quice-nal com fins ara. Després vam creure que millor fora que seguis per quinzenes y fos de doble ta-many, pero mos hi hem pensat mellor y hem trobat que mes val durant aquest any seguesqui de la mateixa mida y anem consolidantes punt económich perque a voltes sa esplendent vida economica d'una publicació es mes aparent que real.

De manera que sortirà per ara del mateix ta-many y en els mateixos dies que antes.

Per altre part vam dir en l'altre nombre que teniam intenció de comensar una época de *pau* y que en el present esbrinariam el programa perl' esdevenidor.

Veritablement, comprenem que es hora de posar pau, de que hi hagi pau, de que reyni la pau, mes no entre els qui demanan guerra y en ella hi xelan, sino entre els qui de cor la desitjan a la pau.

Creyam que els qui duan el pondu en el poble que mos domina la desitjavan, pero per fets recents, com el de enviar a demanar el Director de LLUM-NOVA per una futesa y allá dirli mil vituperis de persones dignisimas del nostre poble, demostran que no están contents amb lo que fins ara LLUM-NOVA les ha dit y que demanan que les doni mes branca, que les faixi mes la guerra y essent aixi que no temin, que mes guerra tendrán y mes branca lis donarem.

Consti que no tenin cap malevolensa contra el poble de Mercadal, consti que LLUM-NOVA estime aquest poble com el mateix ahont ella veu la llum, consti que es Mitjorn se te per germá o parent prócsi mdes Mercadal, pero consti també que es Mitjorn el plany com se plany ell mateix de que hagin de tenir que sufrir els qui tant malament regeixen sos destins.

Volem pau, si, y pau verdadera; la volem entre els Mitiornes tots, sense distincions, pera tots

junts arribar al fi de tots desitjat. Volem pau amb el poble de Mercadal, perque amb ell, fent un esforç, podem conseguir sacudir el jou que duyam, qui mos apreta tant fort que no mos deixa alsar es cap.

Volem pau per tots els qui la volen. Pero que no temin els qui cercan guerra, que de part nostra no's queixarán de sa pesada.

Tant formal era el nostre propósit pacifista, que haviam ja suplicat a n'en *Pacífico*, a un bon *Aillot* a n'en *Cuatre-uys* y altres *celebrats* escriptors nostros, que fessin el favor de retirar ses armes, pero desde ara les deym que ses columnes de LLUM-NOVA segueixen a la seua disposició per atacar, en quant s'ho meresquin, als qui cercan la guerra.

Seguirem publicant, articles seriosos, poesias de bons escriptors, articlets agricóles, cuadros de literatura catalana, coverbos, refranys y quant creguem d'utilidat y agrado dels llegidors y entre la prosa seria, hey encletxarem xisclets y esclafits p'els qui s'en mereixerán, amb el ben entés de que el dia en que tots els qui avuy amb fets y paraules, cercan guerra, demanin *pau* amb fets y no en paraules, *pau* tindrán de la nostra part perque a tots y per tots la desitjan.

POR ESOS CAMPOS

EL ESTIÉRCOL

II.

Continuación

Koeste manifiesta que 100 kg. de estiércol fresco abandonados a si mismos se reducen en ochenta y seis días a 73 kg; en 254 días a 64 kg. y en un año a 47 kg.

Banssingault enseña que un estiércol fresco de caballo que contenia 2,27 por % de azoe, dejándole abandonado a si mismo durante mucho tiempo, llegó a convertirse en una especie de tierra que no pesaba más que la décima parte del peso primitivo, y contenia menos de 1 por % de azoe.

Vea que, el agricultor lo que le suponen en valor de dinero esas pérdidas tan importantes.

Basados en estos estudios los métodos modernos tratan los estiércoles de la siguiente manera.

Se empieza por preparar en las dependencias de las casas de labor un cobertizo, a cuyo suelo

hecho de tierra poco permeable o de mortero de cal y arena, se le da una ligera inclinación hacia uno de sus lados, al lado del cual se hace un poco de hendidura o canal que recoja todos los líquidos que suelta el estiércol y los conduzca a un pequeño pozo o depósito, cuya capacidad debe estar en relación con el tamaño del cobertizo y el cual debe de ser de ladrillo o piedra, revestido de cemento. Todo ello no es costoso, ni difícil a cualquier labrador.

Las deyecciones y camas de los animales deben recogerse todos los días, a ser posible en las cuadras, establos, pocilgas o apriscos, y de no serlo, cada dos o tres o hasta cuatro días, no debiendo tardarse nunca más de una semana en recogerse, pues aparte de que los animales y las personas que los cuiden están molestos con la suciedad y expuestos a enfermedades, las fermentaciones empiezan pronto, y con ellas las pérdidas de amoníaco. (1)

Del local en que se han producido deben llevarse enseguida al cobertizo destinado y colocarse en un montón general cuya altura no exceda de unos tres metros.

Estos montones no deben hacerse de cualquier manera, sino con cuidado; estando las capas de estiércol bien distribuidas y sentadas de manera que no queden huecos en la masa, en las cuales se encierra un núcleo o volumen de aire que produce unas manchas blancas que habremos visto muchas veces y que no son otra cosa que grandes cantidades, de animaluchos que a expensas de ese aire confinado, han nacido de una fermentación pútrida, operada en aquel sitio y cuyo conjunto compuesto de vibriones de bacterias, de microzoarios, de microfitos y otros ocasionan grandes pérdidas al estiércol, destruyendo o metamorfoseando sus componentes.

Conviene, pues, igualarlo bien por ese motivo y cavarlo a la vez, sea con los pies o con los mismos instrumentos agrícolas para evitar que la fermentación sea demasiado activa.

Binicudrell

(Continuará)

(1) Es imposible disminuir las pérdidas del amoníaco cuando no hay facilidad de sacar todos los días el estiércol de los establos o apriscos, espolvoreando las camas con tierra bien seca que no tenga yeso ni sulfato de hierro. (N. del A.)

FOLKLORE

REFRANYS BOTANICHS

- Amellé abundós prop descami - agre segu.
- Arrós - fa és cap gros.
- Any d'aubóns - bone anyada de blat.
- Abre en terra - tutom guerra.
- De s'abre caigut - tutom en fa lleñya.
- De mal abre no esperis bon fruyt.
- De bon sep planta sa vinya - y de bona mare se fia.
- Es lli ben filat - donà bon drap.
- En teni picó a nes c... - any de nesples.
- Es gram s'amargona tot sol.
- Es rumani - fa pusá amó y le fa fugir.
- Figuera magrané y cuduyé - volen son amu carnicé.
- Llenya veyá - fa bon foc.
- Mal herba - may mor.

- Mare medastra -- pega amb garrot d'uastre.
- Murta -- l'amor es fuita.
- No hi ha rosa - sense espines.
- Nodigues blat que no sia dins es sac y encara ben fermat.
- No totes ses mates fan llenrisca.
- Qui a bon abre s'acosta - bona ombra el cubrex.
- S'abre euan es tendra - es bo de dublagá.
- Sa col bullida - cursa la vida.
- Sa po - guarda se vinya.
- Sa col xorca - fa llet a nes n'es vesins.
- Ses mates tenen uys - y ses parets ureyes.
- S'espina - cuant neix ja pica.
- Tan pat un ay - com dues cebes.
- Tan patirem per un ay -- com per una cebe.
- Tot esta supjecte a s'homu - fora un ravell.
- Val mes s'abre -- que ses flors.
- Val mes un ay -- que moltes sebes.
- Val mes faves a casseva - que pullastres a casa d'altri.

A. F.

ELS REYS

Damunt pacífics dromadaris
atravesant els solitaris
carres de viles y ciutats
els Reys s'en venen d'Orient
en caravana resplendent
per camps plujosos y nevats.

Embolcallats dins una bruma
qui los sublima y los perfuma
d'olor de dias innocens,
els entreveim en la distancia
qui nos separa de l'infancia,
cada any portantnos la fragancia
d'aquells ensomnis tant plasents.

Quant de la nit dins es misteri
sentim com notas d'un salteri
que la natura va esgranant
la freda pluja qui pausada
degota sobre la taulada
calant la terra assaonada
y les montanyes blanquejan...

Llavors remulls y silenciosos
els Reys avansen lluminosos
dins la nocturna soledat
Venen del reyne ont dominan
tant lluny que els homes no hi afinan...
¡Qui sap els dies que caminan...
qui sap les terres qu'han pasat!...

Y ningú vetla eixa passda
sinó la lluna qui esblamada
dins la nevosa nubolada
difón sa dolça cleradat,
y en blanca llum els camps anega,
guaitant del núvol qui llenega
com una reina fradolega
darrera un vidra esmerilat...

M. F.

Carta oberta

Sr. D. Juan M.ª Sintes

Mercadal

Molt Sr. nostre: Amichs com som de que sa veritat suri y sia de tothom coneguda, desitjosus de que els mèrits que un homu ha contrets davant un poble, sian d'aquest reconeguts, y tenguts en l'estíma que's mereixen, per assó avuy li dirijim la present, per la benevolensa que per vosté tenim y suposada la nostra amistat, el desitj de que V. quedi en son lloch, y caigui d'una vegada el vel que tapa el seu prestigi, davant el poble des Mitjorn.

No ve cap mitjorn a l'alcaldia, que cuant tor-ni no's fassi llengues, de tot lo que V. li ha dit, y no pocs son el qui sen enriuen encara, diguent que V. proclama en veu alta que no sap perquè hi ha mitjornés que li tenen malavolensa. cuant V. no ha fet mes que be a tot el Mitjorn y a cada Mitjorn en particular.

No se contentan amb assó, sino que afegeixen que cap be coneix ningú aquí fet per V. y que si alguna cosa poden dir en favor seu, es que V. no ha fet encara tot es mal que podria fer.

Noltrus Sr. Sintes, que l'apreciam per lo que val, sentim fundament que's puguin dir aquestes coses d'una persona qui com V. gosa de tant de prestigi dins tota Menorca. Per assó, a fi, de desfer aquesta boirada que eclipsa la seua honra, noltrus, p'el be que li desitjam, li demanam amb tot el cor, que amb una altra Carta oberta, porque tuthom hu sápigam, digui clar, concret el be que Mitjorn li deu y el qui li deuen els Mitjorners en particular.

Suposam que el Director de LLUM-NOVA no li regatejará l'acullida. merescuda a la carta que esperam, desitjant que no citi emperó el mal que hauria pogut fer y no ha fet, porque diuen ja per aquí, que assó es lo únich que's Mitjorn li deu, pero que noltrus consideram que no essent assó cap virtut, no li fa gens d'honor.

Pel seu bon nom y porque brilli davant tuthom la veritat, esperam contestará concretament a sos S. S. q. b. s. m.

Varis amichs:

Mitjorn 9 Janer de 1918.

Una altre caminada

S'altre dia, un Sr. Regidor proposava al Ajuntament que dugues al tribunal a n'en *Pacífico* porque en un dels seus articles se va atrevir a di que a n'es Mitjorners per un tres y no res, per futeses, les feyan anar as Mercadal. Per si hu pasan avant, vuy dir a n'en *Pacífico* que además de treure a llum, els moltissims de casos que ell pot citar y que sabem tots, porque soccehix espeses vegades, citi aquet també.

La setmana passada va venir expresament s'oficial Satx des Mercadal, per avisar al Director nostre que passás allá, a la Segretaria per una causa criminal. Assó va donar el consegüent sustu

a sa familia (a ell no, que no li basta tan poc) y ¿sabeu que va esser tot? Idó que firmás l'ofici de notificació: Y per passó li van fer perdre es mati y es gastos de cofxu, si en va voler. Perque no havia de du es Satx s'ofici y ferlehi firmar davant el Fiscal per testimoni ja que viu aquí, aquest?

Un bon allot.

SECCIO RECREATIVA

COVERBOS

Un pagès demana un consej a un missé!

Pagés—¿Sí un gall d'indi va pondre un ou a una casa, a n'a qui perteneix s'ou, a l'amu des gall d'indi o a l'amu de la casa?

Missé—Refleczionant un poc) diu: S'ou perteneix a l'amu des gall d'indi.

Pagés—¿N'está ben segur?

Missé—Segurissim.

Pagés—Idó V. has vist un fenomen extraordinari: ious posats per un gall d'indi.

UN DIA QUE PLOU

—¿Tu no saps com es que un inglés no se banya es capell?

—Perque du paraigu!

—Ido no Senyor; Perque du beca.

HISTORIC

—Ets anat a missa Miquelet?

—Si, s'avia.

—Y has presa aigu beneyta cuant has entrat? (Se referia a si s'havia senyat)

—No, s'avia; no m'he recordat des potet.

TANT TENS TANT VALS

—¿Perqui dus dol?

—Per sa mare d'un amic.

—¿Que era parent teu?

—No, pero en testament me va deixar deu mil duros.

Xau

Humorades

Un fiet diu a son pare:—Jo estim molt a n'els Reys, mon pare. Mirau quina partida de coses que mos han duytes.

Son pare indignat.—Y que un pare republicá haja d'agnantar aquestes coses!

Un fiet passant per davant una sabateris diu a sa mare: Deu haverhi molts de fiets en aquesta casa. Mira, mira, quantes sabates han posat a n'es balcó!

—Que vols que hi posin els Reys a ses botes des padri?

—El fiet mirantlés fit a fit.—¿Mitjes soles y talóns!

Un flet mostrant una escopeta a n'es padri li diu:—Mirau que m'han d'uyt, els Reys? Es padri reflexionant:—¡Lo mateix te durán quant tindrás vint anys, fill meu!

Paupant

Diven que en *Quatre uys* se va retirar, y ara qui l'han tornat cunvidá diu que de cap manera vol sorti. Ell, amb quatre-uyes com tenia, mirava ben arreu y heu veyá tot, pero jo qui no mes eu tenc un, hauré de paupá si vuy veure res. Ja que es director aixi heu vol, pauparé y lo que troberé heu hauré de dí. Pero no teme, Mitjorners, que jo no mes diré aquelles coses qui de lletges que son no poden passar, aquelles que amb un uy y tot se poden veure.

Me va di l'mu de *Binicudrell de Baix* d'aquest terme, que madona s'altre dia va fer bugada, y va deixar la roba estesa a n'ets axugadós; Va passá una persona, Llevi tot lo tatxat, y com s'ocasió fa pecá, s'en va en du quatre llensols. L'amu tenia intenció, d'aná a fer venir la Guardia-civil, pero plany la persona, per assó jo li faix avinent que, sense dir res, a una hora en que no'l puguin veure, torni es llansols an'es lloch, o si nós, será agafada per la guardia-civil, sense perdó. Una setmana te de temps.

¿Que deven haver venguts uns cuants *Apaches* de Paris, a fe s'estona per aquets pobles vehinats? O, haurá vingut qualque orador a predicarhi *s'a tentat personal?* Perque es un cas serio, lo que ha passat.

S'altre dia es nostru Mestre, va rebre una carta del seu company de Mercadal, redactada amb melosos termes, diguentli que per un assumto urgentissim que era de molt d'interés, anás amb el correu del cap vespre as Mercadal. ¿Sabeu que era aquest asuntu? Idó es ben cert, que devés es curté, algunes persones de les mes visibles del poble, l'esperavan amb garrots, fuets y pedres per mal ferirlo traidorament. Una emboscada que li preparavan. Sort que ell va esser mes viu que ells y no va acudir a la cita deixantlos am un pam de nas.

¿Que hí devia esser, es Mestre d'allá? Que hi tenia qualca fly es Segretari? Que'ls ho demani qui vulgui, que jo no hi veig be perque som.

Un tort

DE FERRERIES

Llegidós de LLUM-NOVA: Desde el moment en que aquest periódich te ganes de canviar el seu programa, trob convenient suspendre s'engiam per una temporada.

Dispensau tots d'aquesta determinació y adeu vills a la vista.

Un Ferreriench

N. del Director.—Com veu un Ferreriench, per aquet nombre trobam que's massa prest per canviar y aixi seguirem p'el mateix

camí, amb el ben entès de no tocar en res ni per res, les persones que vulguin pan.

CRÓNICA

DE MITJORN - GRAN

—Després de disfrutar llargament un temps primaveral impropí de l'estació en que estam, per fi mos ha sigut mostrada la pluja que tan els camps necessitavan. Deu faixi, que aumenti tot lo necesari, per donarnos una bona anyada.

—La setmana passada va esser denunciada LLUM-NOVA, per un solt que va publicar, en el n.º 13 referent a la vigilancia de sa cassa, després de haver ja rectificat.

—Per causes impensades aquet nombre ha sortit amb retrás.

—Segons hem llegit en altres confreres menorquins a influencias del diputat per Menorca Señor Llansó, ha sigut incluída en el pla de Carreteres, la de Alahor as Mitjorn. La noticia, que ha estada confirmada per persones ben enterades s'ha rebut amb gran alegria. Si resulta prest un fet, el poble quedarà molt agrahit al seu diputat.

—El Sr. D. Jusep Mercadal y familia ha rebut la funesta noticia de la mort de son fill Jusep novell advocat que entrava ara en l'eczercici de sa carrera. Rebi tota la familia el nostro condol.

—El dia de Cap d'any la Junta General de «L'Unió de Mitjorn-gran» va celebrar sessió ordinaria amb una gran majoria de socis, renovant la mitat dels cárrechs dels dos Consells d'Inspecció y d'Administració com també la mitat de la Junta Administrativa de la Secció de Socors.

En la mateixa, va esser proclamat per unanimitat *Soci d'honor* de «L'Unió» y totes ses Seccions el distingit metge d'aquí, el nostre amích D. Francesch Camps Mercadal.

—LLUM NOVA, desde avuy conta entre sos *Protectors* als amichs Antoni Serra que de l'Argentina ha enviat un donatiu de 20 ptas, en Pere Riera que n'ha enyades 10 ptas. y n'Antoni Pons, cinc. Mil mercés a tots eils, Deu lis pagui la caritat y que tenguin molts d'imitadors, que aixi donan vida al nostre modest periódich.

ANUNCI

En el Lloch de Binigaus Vey, hi ha un brau de bona casta que'l seu propietari D. Bartomeu Sturla posa a sa disposició dels qui vulguin amenarhi vaques.

Imprenta y llibrería de S. Fábregues.—Ciutadella.